

EveryChild.

Protecția copiilor de separarea de familie, violență, abuz, neglijare și exploatare în Republica Moldova

Studiul de fezabilitate a sistemului preșcolar și preuniversitar curent privind situația copiilor cu deficiențe de auz din Republica Moldova

Proiect finanțat de USAID

() **PARTENERIATE PENTRU FIECARE COPIL**
PARTNERSHIPS FOR EVERY CHILD

Prezentul raportul a fost elaborat de către Dr. Paula Frederica Hunt, în colaborare cu Dr. Angela Cara și D-na Veronica Căpățici.

Dr. Hunt, expert internațional în Educația Incluzivă, a condus consultanța și întocmirea raportului. Dr. Cara este expert național în educația incluzivă; D-na Căpățici este expert național, psihopedagog.

Consultațiile au fost conduse de echipa de lucru menționată mai sus, cu serviciile de traducere prestate de d-nul Constantin Cojocaru. Vizitele în teren au avut loc în perioada 13-17 aprilie, iar raportul final a fost completat la 5 mai, 2014.

Toate vizitele și interviurile s-au realizat, și cu participarea unor persoane responsabile solicitate. Nu a fost posibilă o întrevedere cu reprezentanții Fundației de Binefacere Misiunea fără Frontiere, cauză fiind lipsa unui răspuns la solicitările noastre.

Cuprins

Abrevieri și Acronime	5
Sumar executiv	6
Introducere	7
Metodologia de cercetare	8
Constatări și Analiză	10
Sumarul Recomandărilor	23
Ministerul Educației al Republicii Moldova	24
Asociația Copiilor Surzi din Moldova	25
Centrul Republican de Audiologie, Protezare Auditivă și Reabilitare Medico-Pedagogică	25
Serviciul de Asistență Psiho-Pedagogică	25
Colaborarea inter-ministerială	26
Universitatea Pedagogică de Stat <i>Ion Creangă</i>	26
Ministerul Sănătății al Republicii Moldova	27
Asociația Surzilor din Republica	27
Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă	27
Centrul Republican de Asistență Psiho-Pedagogică	27
Spectrul Acustic	28
Lecții învățate și strategia de diseminare	29
Anexe	30

Anexe

Anexa 1 – Agenda Vizitelor în teren și a interviurilor realizate

Tabele

Tabelul 1 – Date statistice sumative

Tabelul 2 – Numărul copiilor cu deficiențe de auz în instituții speciale și școli internat

Tabelul 3 – Agenda vizitelor

Abrevieri și Acronime

TA – Tehnologie de Asistență

CRAPARMP – Centrul Republican de Audiologie, Protezare Auditivă și Reabilitare Medico-Pedagogică

CRAP – Centrul Republican de Asistență Psiho-Pedagogică

OPD – Organizația Persoanelor cu Dizabilități

DA – Deficiență de auz

CIF – Clasificarea Internațională a Funcționării, Dizabilității și Sănătății

CIF-CT – Clasificarea Internațională a Funcționării, Dizabilității și Sănătății (Versiunea Copii și Tineri)

PEI - Planul Educațional Individualizat

ME – Ministerul Educației

MS – Ministerul Sănătății

MMPSF – Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei

ONG – Organizație Non-guvernamentală

SAP – Serviciul de Asistență Psiho-Pedagogică

CDPD – Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități

Studiul de fezabilitate a sistemului de educație preșcolară și învățământ preuniversitar privind situația copiilor cu deficiențe de auz din Republica Moldova a fost realizat în cadrul proiectului „Asigurarea dreptului copilului la familie și protecția lui de violență, abuz, neglijare și exploatare”, finanțat de USAID și implementat de AO „Parteneriate pentru fiecare copil”.

Scopul studiului a fost identificarea necesităților reale pentru serviciile educaționale adresate copiilor cu deficiențe de auz, a punctelor forte și a celor slabe, a oportunităților și amenințărilor existente în sistemul educațional preșcolar și preuniversitar pentru copiii cu deficiențe de auz, și oferirea Ministerului Educației a unor soluții viabile vizând modernizarea sistemului educațional spre beneficiul acestor copii.

Cercetarea a inclus studiu documentației, vizite la fața locului, colectarea datelor prin chestionar și în cadrul interviurilor. Studiul identifică dificultățile (la nivel de sistem) în colectarea datelor reale în ceea ce privește numărul copiilor cu deficiențe de auz din Republica Moldova, precum și obstacolele existente în procesul de luare a deciziilor (în baza informațiilor existente), cu privire la modul în care copiii cu deficiențe de auz pot fi incluși în sistemul educațional.

Rezultatele cercetării confirmă faptul că procesul de colectare a datelor este un impediment ce trebuie și poate fi depășit, precum și că se impune o cartografiere imediată și riguroasă a întregului sistem educațional, pentru o viziune clară privind implementarea Educației Incluzive în Republica Moldova.

Deși în unele țări mai există încă sisteme segregate de învățământ, specializate în educația copiilor cu dizabilități, cercetările demonstrează că copiii cu dizabilități, educați în medii segregate, rareori devin membri activi și productivi ai comunității, deoarece oportunitățile lor în dezvoltarea socială, culturală și emoțională sunt reduse. Acest fapt este și mai evident în Republica Moldova, unde sistemul segregat supus analizei nu oferă oportunități adecvate de dezvoltare academică, socială, culturală sau emoțională, dar nici nu este dotat (nici cu resurse umane, nici financiare și nici tehnice) pentru oferirea serviciilor specializate de calitate. Astfel, precum a fost menționat, în școlile internat - speciale copiii cu deficiențe de auz nu beneficiază nici de educație adecvată și nici de servicii terapeutice/ de reabilitare.

Acest raport oferă evidențe ale serviciilor și oportunităților educaționale pentru copiii cu deficiențe de auz existente în Republica Moldova și trasează recomandări Ministerului Educației și altor actori, cu privire la pașii ce trebuie realizați în viitor, spre un sistem de Educație Incluzivă.

Evaluarea situației copiilor cu deficiențe de auz din Republica Moldova, cu axare sporită asupra accesibilității sistemului educațional preșcolar și preuniversitar actual (treapta primară, gimnazială, liceală) și rezultatele obținute de acești copii în cadrul sistemului educațional special a fost realizat în cadrul proiectului ”Protecția copiilor de separarea de familie, violență, abuz, neglijare și exploatare în Republica Moldova”, finanțat de USAID .

Proiectul „Protecția copiilor de separarea de familie, violență, abuz, neglijare și exploatare în Republica Moldova” are drept scop oferirea autorităților din Republica Moldova a asistenței în scopul de a consolida sistemul de îngrijire și protecție a copilului, a răspunde necesităților copiilor vulnerabili și familiilor acestora și diminuarea lacunelor în accesul acestora la serviciile sociale și educaționale de calitate, inclusiv sistemele de prevenire și protecție a copiilor de separarea de familiile lor, abuz, violență, neglijare și exploatare. La nivel național, acesta sprijină Ministerul Educației, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei și Ministerul Sănătății în consolidarea sistemului național de protecție a copilului pentru a dezvolta și îmbunătăți politicile sociale, dar și cele educaționale care să asigure prevenirea separării copiilor de mediul familiei și reintegrarea copiilor din instituțiile rezidențiale în școlile comunitare. La nivel local, acest demers consolidează capacitățile autorităților locale din raioanele Ungheni, Călărași, Cahul și Fălești în procesul dezvoltării strategice a îngrijirii și protecției adecvate a copilului, prin sprijinirea elaborării unui sistem integrat de servicii sociale adresat copiilor și familiilor, care include un sistem eficient de prevenire a separării copilului de familie, dezinstituționalizarea copiilor aflați în îngrijire rezidențială, servicii de sprijin familial și îngrijirea alternativă de tip *familie*.

Prezentul raport are drept scop identificarea obiectivă și rațională a necesității reale în servicii educaționale destinate copiilor cu deficiențe de auz, a punctelor slabe și punctelor forte, oportunităților și amenințărilor sistemului de educație preșcolară și preuniversitar actual pentru copiii cu deficiențe de auz, precum și sugerarea soluțiilor Ministerului Educației pentru reconfigurarea/modernizarea sistemului educațional spre binele acestor copii.

Studiul și-a propus să exploreze următoarele:

1. Numărul copiilor cu deficiențe de auz din țară: copiii integrați în sistemul educațional general și cel preșcolar și preuniversitar, copiii care nu sunt înscriși în sistemul educațional, inclusiv după grupuri de vârstă, sex, limba vorbită, raioane;
2. Punctele forte și punctele slabe, oportunități și amenințări ale sistemului educațional preșcolar și preuniversitar curent;
3. Condițiile educaționale în cadrul instituțiilor speciale pentru copiii cu deficiențe de auz, nivelul de pregătire a educatorilor și cadrelor didactice și rezultatele obținute de copiii în acest sistem;
4. Posibilități și condiții necesare pentru integrarea/incluziunea copiilor cu deficiențe de auz în sistemul educațional general;
5. Necesitatea de instituții preșcolare și preuniversitare la nivel național, luând în considerație numărul copiilor cu deficiențe de auz între 0-16 ani din țară, posibilitățile de integrare pentru unii copii cu deficiențe de auz în educația generală, calitatea resurselor umane angajate în acest sistem și alți factori relevanți pentru planificarea strategică a reconfigurării/modernizării sistemului educațional general;
6. Condițiile indispensabile pentru o instituție specială/generală pentru copiii cu deficiențe de auz: locația, condițiile de educație și îngrijire, cerințe față de cadrele didactice, Curriculum utilizat, limba de studiu, servicii de sprijin etc.;
7. Resursele instituționale, umane și financiare necesare implementării acestor recomandări întru reconfigurarea și modernizarea sistemului educațional general și special.

În contextul domeniilor de studiu, metodologia s-a bazat pe o abordare de model mixt care înglobează următoarele:

- Analiza statistică a datelor privind numărul copiilor cu deficiențe de auz;
- Interviuuri individuale cu :
 - o Principalele părți interesate din cele trei ministere de resort,
 - o Principalele părți interesate atât din instituțiile rezidențiale-speciale, cât și din cele preuniversitare;
 - o Reprezentanții Organizației Persoanelor cu Dizabilități și ai ONG-urilor ;
- Focus-group-uri cu părinți;
- Interviuuri individuale cu copiii cu deficiențe de auz și familiile acestora;

- Observarea..

Toate vizitele și interviurile au fost ghidate de către trei experți. S-au luat notițe în cadrul a tuturor ședințelor și interviurilor. La sfârșitul fiecărei zile, toate notițele au fost comparate pentru a se asigura că au fost reflectate toate detaliile și transcrierile au fost compilate. De asemenea, la finele zilei experții s-au implicat într-o revizuire a notițelor și impresiilor; au fost compilate datele disponibile, cât și posibilele recomandări.

Constatări și Analiză

Secțiunea ce urmează are drept scop să reflecte toate domeniile de cercetare propuse inițial.

Numărul copiilor cu deficiențe de auz din țară: copiii integrați în sistemul educațional general și cel preșcolar și preuniversitar, copiii care nu sunt înscriși în sistemul educațional, inclusiv după grupuri de vârstă, sex, limba vorbită, raioane.

În mare parte, datele incluse în acest studiu au fost raportate în timpul interviurilor. În toate cazurile, persoanele intervievate au menționat absența mecanismelor de colectare a datelor, lipsa cunoștințelor și capacităților, și în toate cazurile—intervievații au părut reticenți să asigure fiabilitatea datelor. Persoanele intervievate au raportat că, în toate cazurile, datele sunt colectate la origine, în format foaie de hârtie și creion și raportate prin intermediul mecanismelor locale, raionale și centrale

Tabelul 1. Date statistice sumative

Instituția	Perioada de vârstă	Numărul total al copiilor cu dizabilități	Numărul total al personalului în fiecare instituție	Raport copil – personal	Numărul total al elevilor	Bugetul local (lei)	Lei per copil
<u>Instituții speciale și de tip internat pentru copiii cu deficiențe de auz</u>							
Grădinița nr. 167, mun. Chișinău,	2 - 6 (7) ani	62	30	2,06		3, 770 000	60806
Casa de copii Republicană pentru Copii Surzi, Bălți	3 - 7 ani	36	42	0,85		2, 411 000	66972
Școala- internat specială pentru copii surzi și hipoacuzici, or.Cahul	7 - 18 (19) ani	58	54	1,07		3, 775 661	65097
Școala specială nr.12 pentru copiii hipoacuzici și cu surditate tardivă, mun. Chișinău	7 - 18 ani	100	82	1,2		4, 721 500	47215
Școala - internat specială pentru copii hipoacuzici s.Hîrbovăț, rml Călărași	7 - 18 ani	88	86	1,02		5, 199 000	59079
Școala de Meserii pentru surzi și hipoacuzici din mun. Chișinău	De la 16 ani (cu începere de la clasa 10)	75	30	2,5		1, 743 700	23249
TOTAL Instituții speciale și de tip internat		419	324			21, 620 861	51601 în mediu

Instituții generale de învățământ							
Liceul <i>Vasile Vasilache</i> , mun.Chișinău	7 – 17 ani Clasele I-XII	2	51	13,72	700		
Liceul <i>Nicolae Sulac</i> , mun.Chișinău	7 – 17 ani Clasele I-XII	2	106	6,8	722		
TOTAL școli generale		4	157				
TOTAL		423	481		1422		
SAP (37 de raioane)	3 - 18 ani	450					
Ministerul Sănătății	3 - 18 ani	438					
CRAPARMP	0 - 18 ani	948					

Numărul **TOTAL** al copiilor cu dizabilități (inclusiv copiii cu deficiență de auz) în 8 școli/instituții vizitate: **423**

Numărul **TOTAL** al copiilor cu deficiență de auz în 8 școli/instituții vizitate: **358**

Numărul **TOTAL** al copiilor (vârsta între 3 și 18 ani) cu Certificate de Dizabilitate: **438** (date de la MS).

Numărul **TOTAL** al copiilor (vârsta între 3 și 18 ani) cu Certificate de Dizabilitate: **450** (date colectate de la Serviciile de Asistență Psiho-Pedagogică – în toate 37 de raioane din Republica Moldova). Din numărul total al copiilor cu deficiențe de auz care dețin Certificate de Dizabilitate: 354 sunt plasați în instituții rezidențiale-speciale; 33 copii beneficiază de învățământ la domiciliu; 31 de copii nu frecventează grădinițe sau instituții preuniversitare.

Numărul **TOTAL** al copiilor (vârsta între 0 și 18 ani) diagnosticați cu deficiențe de auz (potrivit datelor furnizate de Centrul Republican de Audiologie, Protezare Auditivă și Reabilitare Medico-Pedagogică): **948** (473 fete și 475 băieți). Din numărul total de **948** de copii, 163 au fost diagnosticați cu surditate profundă, 354 cu surditate severă, și 431 cu deficiență de auz ușoară/moderată.

Numărul **TOTAL** al copiilor cu deficiență de auz (vârsta între 0 și 18 ani) care vor fi evaluați de Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacităților de Muncă: **948**.

Lipsa datelor disponibile și fiabile relevă trei avertismente extrem de importante privind constatăările acestui studiu.

În primul rând, existența informației conflictuale privind numărul copiilor cu deficiențe de auz, demonstrează o inabilitate sistematică privind mecanismul de colectare a datelor fiabile și riguroase la toate nivelele (local, raional și național). Această dificultate a fost clar menționată de persoanele intervievate și pare a fi un mare obstacol. În același timp constatăm lipsa unor studii care să indice soluții clare referitor la mecanismul de colectare a datelor.

În al doilea rând, majoritatea informațiilor și opiniilor colectate și incluse în prezentul raport s-au bazat pe presupuneri personale ale persoanelor intervievate și nu pe informații actuale și factuale. Lipsa datelor cauzează dificultatea formării unor raționamente clare privind accesul, calitatea și nivelele de participare în educație a copiilor surzi și/sau hipoacuzici.

În ultimul rând, este important de luat în considerație că toate prezumțiile, analizele și recomandările furnizate în acest raport sunt bazate pe date raportate. Deși echipa de cercetare acceptă că datele sunt neconcludente și că este dificil de a cunoaște toată populația de copii care ar putea fi surzi și/sau hipoacuzici, precum și problemele relaționate de această categorie de copiii, analiza provocărilor și oportunităților reflectată în prezentul raport este bazată doar pe datele incluse în acest raport.

Punctele forte și punctele slabe, oportunitățile și amenințările sistemului educațional preșcolar și preuniversitar curent

Prezentul raport scoate în evidență faptul că, necătând la complexitatea și caracterul fragmentar al serviciilor în Republica Moldova la acest moment, există câteva puncte forte în sistemul din Republica Moldova direct relaționate de protecția drepturilor copiilor și furnizarea serviciilor pentru acești copiii. Acestea, la rândul lor, favorizează oportunități asociate pentru dezvoltarea în continuare a sistemelor incluzive. În comun acord cu reprezentanții MS, sunt semnalate trei principale puncte forte și oportunități asociate acestora.

În primul rând, guvernarea Republicii Moldova și-a onorat angajamentul față de asigurarea accesului la educație pentru toți copiii în general, și pentru copiii cu dizabilități – în particular, prin aprobarea legislației și a politicilor care iau în considerație drepturile lor ca cetățeni cu drepturi depline. Republica Moldova este semnatară a Convenției cu privire la Drepturile Copilului, Convenției cu privire la Drepturile persoanelor cu Dizabilități și diverse alte documente, toate sprijinind angajamentul politic privind implementarea Educației Incluzive în vederea asigurării oportunităților și șanselor egale persoanelor excluse/marginalizate pentru a beneficia de drepturile de bază ale omului la dezvoltare și educație, în contextul diversității umane”. În al doilea rând, cadrul juridic elaborat și politicile sociale în vigoare (sau în proces de

aprobare) s-au bazat pe cele mai bune practici ale țărilor Uniunii Europene, existând un context general de parteneriat și scop comun exprimat public..

În al treilea rând, reprezentanții agențiilor non-guvernamentale și tinerii cu dizabilități au menționat că deși rămân încă multe de realizat în acest domeniu, o importanță majoră o constituie menținerea responsabilității agențiilor guvernamentale și angajarea activă în acest proces a societății civile.

Angajamentul pentru implementarea reformelor în Republica Moldova a fost evident în toate interviurile realizate cu funcționarii guvernamentali. În toate cazurile, funcționarii de la cele trei ministere de resort: ME, MS și MMPSFC au demonstrat voință politică raliată cu practicile incluzive, asociate cu un sentiment de optimism de a face față obstacolelor.

La fel de important este și angajamentul activ al reprezentanților diferitor agenții internaționale și a donatorilor la diferite nivele ale sistemului, furnizând fonduri, asistență tehnică și suport în consolidarea capacităților atât de necesare pentru agențiile guvernamentale și non-guvernamentale. Agențiile non-guvernamentale, în special organizațiile pentru persoanele cu dizabilități, sunt pe deplin angajate în obținerea, și oferirea suportului tehnic necesar.

În ce privește implicarea agențiilor internaționale și a donatorilor, inclusiv agențiilor non-guvernamentale internaționale, esențial este să se garanteze că acestea se axează pe o viziune comună în vederea susținerii eforturilor, scopurilor strategice a Guvernului Republicii Moldova. Punctele slabe și amenințările sunt toate asociate cu lipsa unei viziuni comune privind problemele de incluziune socială vis-à-vis de persoanele cu dizabilități, fapt ce se manifestă prin dificultăți în procesul de implementare la toate nivelele. Acestea variază de la norme sociale și convingeri culturale care formează percepțiile populației și ale publicului larg privind copiii cu dizabilități, până la dificultățile cotidiene la toate nivelele sistemului și în cadrul celor trei ministere (ME, MS și MMPSF).

În primul rând, deoarece copiii cu dizabilități – în mod tradițional –au fost separați de viața culturală și socială generală, există o convingere eronată precum că mediile separate sunt necesare ca mecanisme de „protecție” contra interpretărilor greșite în rîndul populației a fenomenului incluziunii. Predomină supoziția generală (greșită) precum că Educația Incluzivă necesită o progresie de la segregare la integrare pentru a asigura schimbarea opiniei publice vis-à-vis de copiii cu dizabilități; și doar după aceasta va urma o acceptare de către membrii societății a copiilor cu dizabilități în cadrul sistemului educațional și social; astfel se susține că cu pași mici se va asigura dreptul deplin a copiilor cu dizabilități la educație în cadrul unui mediu incluziv.

În al doilea rând, în timp ce unii profesioniști consideră actuala infrastructură a instituțiilor internat-speciale benefică pentru progresia spre un sistem incluziv, acest raport

indică că această traiectorie nu este una clară sau oportună în Republica Moldova. Actualmente, în unele țări sistemele de educație specială sînt înlocuite de sisteme incluzive (bunăoară, Australia, Marea Britanie, SUA); sistemul educațional din Republica Moldova, însă, precum observăm în acest studiu, este de o calitate foarte proastă, iar modelele – care pot fi transpuse cu succes într-un cadru incluziv – trebuie evaluate cu precauție .

În al treilea rând, există o necesitate stringentă a unei evaluări externe riguroase a sistemului educațional existent pentru a determina dacă educația pe larg acceptată drept una ”de calitate” este, de fapt, un sistem de calitate corespunzător standardelor acceptate la nivel internațional. Toate persoanele intervievate (cu o singură excepție) au raportat lipsa dotărilor adecvate, lipsa profesioniștilor competenți și/sau lipsa standardelor de calitate ca obstacole în procesul implementării practicilor incluzive. Totuși, deși lipsa calității a fost raportată, nu există un consens vizînd semnificația unei educații incluzive ”de calitate”, ce ar trebui să fie capabili să întreprindă profesioniștii din domeniul educației și al sănătății, fie cum ar trebui formați sau ce entitate este responsabilă de dezvoltarea, furnizarea, monitorizarea și evaluarea serviciilor de calitate.

În al patrulea rând, menționăm percepția diferită de către părțile interesate a obligațiilor și responsabilităților acestora în contextul educației copiilor cu dizabilități. Deși e firesc că într-o țară precum e Republica Moldova, cu o îndelungată tradiție de influență sovietică, există un sentiment generalizat că Statul, în mare parte, este responsabil de toate aspectele legate de protecția și incluziunea socială.

În cadrul vizitelor și interviurilor, evidențiem lipsa unei viziuni clare privind responsabilitățile în procesul implementării politicilor, care au fost mereu descrise ca ceva care se încadrează în sfera altcuiva, și în aproape toate cazurile, cu excepția tinerilor/adulților intervievați, responsabilitățile se află în afara sectorului în cauză.

Condițiile educaționale în instituțiile speciale pentru copiii cu deficiențe de auz și, nivelul de pregătire a cadrelor didactice și rezultatele obținute de acești copii în sistem.

Instituțiile speciale vizitate au fost:

- Grădinița de copii nr. 167, Chișinău
- Casa de copii Republicană pentru Copii Surzi, Bălți
- Școala- internat specială pentru copii surzi și hipoacuzici, or.Cahul
- Școala - internat specială pentru copii hipoacuzici s.Hîrbovăț, mun. Călărași
- Școala specială nr.12 pentru copiii hipoacuzici și cu surditate tardivă, mun. Chișinău
- Școala de Meserii pentru surzi și hipoacuzici din mun. Chișinău

Tabelul 2 – Numărul copiilor cu deficiențe de auz în instituții speciale și de tip internat pentru copiii cu deficiențe de auz

Nr.	Numele instituției	Numărul total al copiilor	0-3 ani	3-7 ani	7-11 ani	11-16 ani	16-18 ani	>18 ani
1.	Grădinița de copii Nr. 167, Chișinău	30	6	24	0	0	0	0
2.	Casa de copii Republicană pentru Copii Surzi, Bălți	36	0	36	0	0	0	0
3.	Școala- internat specială pentru copii surzi și hipoacuzici, or. Cahul	58	0	3	11	31	13	0
4.	Școala - internat specială pentru copii hipoacuzici s.Hîrbovăț, r.mun. Călărași	88	0	3	26	53	6	0
5.	Școala specială nr.12 pentru copiii hipoacuzici și cu surditate tardivă, mun. Chișinău	100 (70 merg acasă zilnic)	0	12	37	48	3	0
6.	Școala de Meserii pentru surzi și hipoacuzici din mun. Chișinău	42	0	0	0	0	18	24
	Total	354	6	78	74	132	40	24

Infrastructura instituțiilor vizitate este de mare îngrijorare în toate cazurile. Clădirile sunt vechi, cu probleme de diferită gravitate: ce țin de sistemul de electricitate sau încălzire, și nu sunt adecvate pentru dezvoltarea socială și emoțională corespunzătoare a copiilor. Deși toate clădirile erau curate, doar Grădinița pentru copii nr.167, Casa de copii Republicană pentru Copii Surzi, Bălți, și Școala specială nr.12 pentru copiii hipoacuzici și cu surditate tardivă, mun. Chișinău erau adecvate pentru traiul copiilor. Totuși, în toate cazurile, dormitoare, erau inadecvate din considerente a condițiilor generale de trai (geamuri sparte, umiditate, pereți și plafoane dărăpănate, mai multe paturi într-un dormitor, nici un spațiu pentru stocare, lipsa obiectelor personale etc.) și lipsa de intimitate .

Cu toate că în unele cazuri erau ”expuse” materiale didactice corespunzătoare vârstei, nu este clar cât de accesibile sunt materialele pentru copii, luând în considerație faptul că adeseori sălile de clasă și alte încăperi erau încuiate. În ceea ce privește Tehnologiile de Asistență specifice pentru copiii cu deficiență de auz (cu excepția Școlii speciale nr.12 pentru copiii hipoacuzici și cu surditate tardivă, mun. Chișinău), materialele utilizate erau depășite, scoase din uz, în stare proastă și neutilizabile. Nici una dintre instituții, excepție făcând Școala specială nr.12 pentru copiii hipoacuzici și cu surditate tardivă, mun. Chișinău, nu a fost conformă cu cerințele minime ale unei școli de calitate pentru copiii cu deficiențe de auz..

Precum au raportat toate persoanele intervievate în instituțiile vizitate, la fel de important este și faptul că nici una dintre instituții nu dispune de personal cu formație adecvată și/sau calificat pentru a lucra cu copiii cu deficiențe de auz. Chiar și în cazurile când educatorii și cadrele didactice posedă experiență în lucrul cu copiii cu deficiențe de auz, formarea lor profesională a fost *ad-hoc* și nu neapărat una specifică pentru a corespunde nevoilor copilului. .

În timpul vizitelor în instituțiile internat speciale specificate mai sus, echipa de cercetare a observat doar în două cazuri copii cu deficiență de auz implicați în activități academice/de învățare. În celelalte cazuri, echipa de experți a observat deseori copii aflați în ședințe de ”terapie”, individuale fie în grupuri mici. Deși cel mai frecvent copii erau observați în sălile de clasă, cu un educator sau învățător, și aparent implicat în ”activități școlare”, activitățile vizau timpul liber, arte și meserii, care nu corespundeau vârstei, sexului sau/și relevante/corelate cu Curriculumul aprobat.

Luând în considerație numărul foarte mic de copii cu deficiențe de auz transferați în școli generale, precum și numărul foarte mic de absolvenți înmatriculați în învățământul superior sau/și incluși în câmpul muncii, conchidem cu certitudine că rezultatele educaționale, sociale și de dezvoltare ale copiilor cu deficiențe de auz care finalizează educația preuniversitară în instituțiile anterior menționate sunt extrem reduse.

Posibilități și condiții necesare pentru integrarea/incluziunea copiilor cu deficiențe de auz în sistemul educațional general.

Ținându-se cont de discuțiile inițiale cu reprezentanții ME la începutul acestei cercetări, studiul a avut drept scop relevarea ”posibilităților și condițiilor necesare pentru incluziunea copiilor cu deficiențe de auz în sistemul de educație general”. Soluțiile la aceste întrebări pot fi elaborate după realizarea unui exercițiu de cartografiere, care poate indica cu exactitate următoarele: 1) numărul copiilor cu deficiențe de auz din Republica Moldova, dezagregați după variabilele de vârstă, sex, clasă, gradul de dizabilitate, locația geografică a familiilor acestora, abilitățile funcționale, abilitățile academice, mecanisme de adaptare, și alte informații relevante care ar putea indica serviciile necesare pentru a asigura că fiecare copil cu deficiențe de auz beneficiază de suportul necesar pentru valorificarea la maxim a potențialului său în cadrul familiilor lor și într-o școală incluzivă; 2) Numărul de profesioniști calificați din Republica Moldova, specialiști în cadrul Ministerului Educației, Ministerului Sănătății și Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, care posedă abilitățile necesare, privind colaborare inter-ministerială și utilizarea mecanismelor multidisciplinare de luare a deciziilor, oferind servicii de educație, sănătate și protecție corespunzătoare pentru a ne asigura că fiecare copil cu deficiențe de auz beneficiază de sprijinul necesar pentru valorificarea la maximum a potențialului său în cadrul familiei și al unei școli incluzive .

În lipsa informației care ar putea fi colectată prin exercițiul de cartografiere similar celui menționat mai sus, pot fi oferite totuși două sugestii pentru a fi luate în considerație la momentul oportun în adoptarea deciziilor privind serviciile de educație incluzivă: în primul rând, deciziile

vizând furnizarea serviciilor pentru copiii cu deficiențe de auz (și oricare altă categorie de dizabilitate utilizată în Moldova) ar trebui examinate doar în contextul unei reforme mai ample – o reformă care să prevadă un sistem de educație incluziv adecvat pentru toți copiii; în al doilea rând, deși majoritatea profesioniștilor intervievați, adepți ai mediilor segregate, au susținut ideea că acestea sînt cel mai bine dotate pentru a oferi servicii specializate pentru copiii cu deficiențe de auz . Acest raport demonstrează că aceste serviciile specializate nu se prestează, indiferent de bunăvoința, angajamentul și nivelul de pregătire a personalului .

Necesitatea de instituții preșcolare și preuniversitare la nivel național, luarea în considerație a numărului de copii cu deficiențe de auz cu vârsta între 0-16 ani din țară, posibilitățile de integrare a copiilor cu deficiențe de auz în educația generală, calitatea resurselor umane angajate în acest sistem și alți factori semnificativi pentru planificarea strategică a reconfigurării/modernizării sistemului educațional.

Precum a fost menționat anterior, soluțiile la această problemă pot fi formulate doar după realizarea unui exercițiu de cartografiere. În același timp, cifra de 438 de copii (cu vârsta între 3 și 18 ani) cu Certificate de Dizabilitate constituie un număr destul de mic de elevi pentru care sunt dezvoltate serviciile individualizate..

Luând în considerație datele furnizate de SAP privind numărul copiilor cu deficiențe de auz la nivel de raion, la această etapă este posibil de realizat un exercițiu de triangulare a datelor care ar facilita determinarea tipului de suport educațional de care vor beneficia acești copii. Odată identificați, evaluările individuale și complexe ar trebui orientate spre a determina cu exactitate care sunt necesitățile și punctele forte ale fiecărui copil, și, astfel, poate fi elaborat Planul Educațional Individualizat.

Important este că atunci când se ia în considerație plasamentul copilului în școala generală din vecinătate, cadrele didactice care interacționează cu copiii trebuie selectate cu responsabilitate, ținând seama nu doar de pregătirea lor specifică privind instruirea diferențiată, dar și de particularitățile copiilor cu deficiență de auz. Un rol important în acest sens revine și atitudinilor și convingerilor cadrelor didactice vizând educația incluzivă în general și privind copiii cu dizabilități – în special. Fiindu-le oferite stimulente și motivație necesară, poate fi dezvoltat un nou contingent de Profesori Incluzivi – profesori care ar putea activa în fiecare școală drept experți în dizabilitate și legături comunitare.

Condițiile necesare pentru o instituție de educație specială/generală pentru copiii cu deficiențe de auz: locație, condiții de educație și îngrijire, cerințe pentru învățători, programe de educație, limbi de studiu, servicii de sprijin social etc.

Ca și în cazul celor două probleme anterioare, această problemă poate fi soluționată doar după realizarea unui exercițiu de cartografiere. Condițiile necesare pentru o ”instituție educațională pentru copiii cu deficiențe de auz vor depinde pe larg de serviciile solicitate și cele disponibile deja (dacă sunt) la nivel național sau de raion.”

Contrar convingerilor exprimate de multe dintre persoanele intervievate, chiar dacă toți copiii cu deficiență de auz ar frecventa o școală generală, nu fiecare școală/clasă/profesor ar avea un elev cu deficiență de auz. În consecință, drept un prim pas, important este de a puncta pe hartă amplasarea necesităților (din punct de vedere geografic) și apoi – de a determina cea mai bună modalitate de asigurare ca necesitățile să fie satisfăcute .

Dacă e să luăm în considerație că numărul copiilor cu deficiență de auz este aproximativ de 500 de copii, potrivit un copil cu deficiență de auz cu un cadru didactic anume, mai asigurând că fiecare dintre acești profesori a avut oportunitatea de a se forma și progresa drept un profesor incluziv, la nivel național totul s-ar traduce într-o investiție de 500 cadre didactice, care ar asigura dezvoltarea unei rețele de servicii de educație incluzivă.

Verosimil este că va fi necesară o combinație de servicii comunitare, raionale și naționale. Numărul copiilor cu deficiență de auz fiind de aproximativ 500 de copii și ținând cont de suprafața țării, putem prevedea că un mare Centru de Resurse pentru copii cu deficiență de auz plasat în mun. Chișinău ar trebui să fie capabil să acopere majoritatea necesităților legate de Tehnologia de Asistență (TA) și evaluare specializată. Acest Centru de Resurse (dezvoltat inițial în baza Școlii speciale nr.12 pentru copiii hipoacuzici și cu surditate tardivă, mun. Chișinău existente) ar funcționa drept un punct central național pentru diseminarea și coordonarea Tehnologiei de Asistență, ar asigura coordonarea cu CRAP (care apoi vor delega la fiecare Serviciu de Asistență Psiho-Pedagogică), MS și MMPSF. Centrul de Resurse ar asigura ca diferite echipe (nedeterminate la moment din cauza lipsei unei cartografieri coerente a necesităților) ar putea fi delegate pentru fiecare raion și servicii (fie mobile sau statice) la nivel de clasă. Spre deosebire de ”Centrul de Resurse” din Liceul *Vasile Vasilache*, acest Centru de Resurse ar avea drept scop acordarea sprijinului necesar părinților și profesorilor copiilor cu deficiențe de auz (mai degrabă decât însăși copiilor), dezvoltând cunoștințe, coordonând servicii și asigurând că necesitățile sunt satisfăcute.

Resursele instituționale, umane și financiare necesare implementării acestor soluții pentru reconfigurarea și modernizarea sistemului de educație general și special.

Precum și în cazul problemelor expuse deja, este imposibil de a determina resursele necesare pentru implementarea soluției sugerate fără a cunoaște măsura necesităților și calitatea resurselor existente. Incluziunea copiilor cu deficiență de auz în școlile generale trebuie tratată în contextul unui cadru mai larg al reformei educaționale și al schimbărilor sistematice care favorizează asigurarea accesului și participării copiilor într-un sistem educațional de calitate. Prin urmare, reformele care au drept scop asigurarea drepturilor copiilor, prin definiție, comportă un caracter incluziv pentru copii cu dizabilități în general (și copiii cu deficiență de auz – în special). Recomandările generale de mai jos sunt considerate a fi esențiale în dezvoltarea unui sistem de educație incluziv¹.

Măsuri la nivel de stat

Trebuie asigurată voința politică și buna guvernare care să promoveze responsabilitate, transparență și angajamentul de a combate excluziunea și discriminarea din sistemul educațional. Responsabilitatea pentru educația tuturor copiilor trebuie abordată intersectorial de către ME și ministerele de resort pentru a asigura o abordare cuprinzătoare. Mecanismele de combatere a discriminării trebuie puse la dispoziție, făcute accesibile și efective, începând cu un angajament față de Protocolul Opțional la Convenția pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități și un angajament reînnoit pentru stoparea instituționalizării.

Angajamentele trebuie să fie susținute de planuri financiare solide, inclusiv o investiție inițială în resurse adecvate, precum și utilizarea unui mecanism de finanțare care stimulează practici incluzive. Ca atare, în pofida formulei ”banii urmează copilul”, există un stimulent evident pentru perpetuarea mediilor separate, întrucât bugetul fiecărei instituții este dependent de numărul de copii din instituție. Bugetarea și monitorizarea cheltuielilor trebuie să fie transparentă și făcută publică. În plus, precum observăm în acest studiu, salariile personalului epuizează resursele financiare din cadrul sistemului de educație. În toate cazurile, se atestă un număr exagerat de personal angajat în fiecare instituție. Raportul copil-adult indică că re-evaluarea serviciilor și optimizarea școlilor ar trebui să fie orientată spre realocarea resurselor financiare, spre asigurarea că tehnologia de asistență și îngrijirea specializată pregnantă este oferită copiilor cu deficiență de auz indiferent de cadru, și că serviciile sunt de înaltă calitate.

Prestarea de servicii ar trebui să se axeze pe punctele forte și necesitățile elevilor și să nu fie dependentă de Certificatul de Dizabilitate. Introducerea unei înțelegeri comune a dizabilității, axat pe modelul social al dizabilității (de exemplu, prin introducerea CIF) va favoriza valorizarea relațiilor interpersonale și o cale flexibilă de învățare.

¹ UNICEF, 2013, The Right of Children with Disabilities to Education: A Rights-Based Approach to Inclusive Education

Acest fapt va avea un impact asupra mecanismului de colectare a datelor și a modalităților în care datele colectate pot influența procesul decizional.

Trebuie conjugate toate eforturile pentru a asigura ca monitorizarea și evaluarea programelor este continuă și sistematică, și include reprezentanți din toate sectoarele. Atât bunele practici, cât și lecțiile învățate trebuie împărtășite și diseminate, iar integrarea experiențelor avansate ar trebui să fie responsabilitatea guvernării. Parteneriate cu familii, părinți, ONG-uri și OPD sunt esențiale, precum și parteneriatele cu organizații internaționale. Totuși, coordonarea eforturilor ține de un mecanism inter-ministerial care ar putea asigura în centrul tuturor investițiilor poziția Republicii Moldova vizând copii aceștia.

Într-un final, trebuie să existe un angajament pentru consolidarea capacităților și sensibilizarea opiniei publice la toate nivelele, pentru a asigura că sistemul este capabil să răspundă solicitărilor – începând cu funcționarii guvernamentali și profesioniștii care relaționează cu copiii cu dizabilități (în educație, sănătate și protecția socială).

Promovarea dreptului la accesul la educație

Reforma din domeniul educației vizând educația incluzivă trebuie să înceapă cu înlăturarea activă a obstacolelor acestuia. Anume în acest caz, depășirea barierelor în educație începe cu stabilirea unui consens, a unui acord privind Limbajul Semnelor din Republica Moldova și asigurarea că barierele comunicării pentru copiii cu deficiențe de auz sunt eliminate eficient. Trebuie abordate barierele atitudinale ale sociumului în general, și ale profesioniștilor în special, precum și barierele socio-economice.

Remarcat pe parcursul acestui studiu, esențialul este ca părinții să fie informați referitor la drepturile copilului lor și să fie angajați activ în procesul de luare a deciziilor. În toate interviurile cu părinții, evident a fost faptul că lipsa informației este factorul determinant în insistența acestora de a încredința viața copiilor lor Statului. De asemenea, lipsa de informații referitor la educația timpurie și îngrijire, precum și lipsa sprijinului familial în continuare determină familiile să plaseze copiii cu deficiențe de auz în instituțiile internat speciale.

În situația când barierele sînt înlăturate, indispensabilă este și asigurarea accesului și a disponibilității noilor structuri și servicii create. Deși în Republica Moldova ” Programul de dezvoltare a educației incluzive în R. Moldova pentru anii 2011-2020, aprobat prin Hotărîrea Guvernului R. Moldova nr.523 din 11.07.2011” se află în proces de implementare, este necesar de a asigura implicarea activă a tuturor părților în implementarea acestuia. Medii de învățare incluzive trebuie create prin formarea culturii incluzive în școli (dezvoltând un ”etos” al incluziunii).

Promovarea dreptului la educație de calitate

Toți copiii cu dizabilități trebuie susținuți în procesul lor de învățare prin intermediul unui Plan Educațional Individualizat care asigură crearea unui parteneriat centrat pe copil dintre copil, părinți și școală. Prestarea serviciilor, în mediul școlar sau în afara acestuia, poate fi planificată și monitorizată, asigurându-se responsabilitatea tuturor părților interesate. Pe parcursul interviurilor, multe cadre didactice au menționat că Curriculumul din Republica Moldova este dificil și sofisticat din punct de vedere academic, acesta nu lasă loc pentru flexibilitate în implementarea unor posibile adaptări. Într-adevăr, un Curriculum incluziv, o metodologie de învățare și predare activă, participatorie și centrată pe copil, utilizarea creativă a Tehnologiilor de asistență și un sistem incluziv de evaluare a elevului - toate acestea sunt aspecte esențiale ale unui sistem educațional de calitate.

Un sistem educațional incluziv este, de fapt, un mediu centrat pe copil, sigur și sănătos. Acest lucru presupune conlucrarea intersectorială între ministerele de resort pentru a asigura că serviciile sunt create în corespundere cu necesitățile și că școlile au stabilit parteneriate cu comunitățile în care sînt plasate.

Finalmente, este imposibil de asigurat un sistem de educație incluzivă de calitate fără a investi în cadre didactice. Din acest considerent, un rol important revine asigurării continuității în formarea inițială, continuă și dezvoltarea profesională a cadrelor didactice. În primul rînd, este necesar ca toate cadrele didactice să fie familiarizate cu metodologiile centrate pe copil, să fie apte și capabili să predea în medii diferite și să realizeze în mod adecvat predarea diferențiată, precum și să valorifice necesitățile și punctele forte ale copiilor. Cadrele didactice trebuie să dețină competențe necesare pentru asigurarea unui mediu inclusiv în sala de clasă, bazat pe drepturi și etosul de includere școlară. Tot odată menționăm că participanți activi ai unui sistem incluziv pot fi doar în cazul cînd beneficiază de condiții de activitate corespunzătoare.

În Republica Moldova, cadrele didactice, implicate activ în dezvoltarea propriului parcurs profesional, trebuie să beneficieze de sprijin din partea Ministerului Educației la cel mai înalt nivel. În mare parte, cadrele didactice intervievate nu se resimt în calitate de specialiști și/sau capabili de a preda în mod adecvat tuturor elevilor. Precum a fost observat, există o putere de convingere plină de respect în rândurile cadrelor didactice, chiar și în rîndurile cadrelor didactice, care nu favorizează abordări colaborative esențiale în școlile incluzive. Pe de o parte, cadrele didactice din școlile/clasele din cadrul învățămîntului preuniversitar nu consideră copiii cu dizabilități drept responsabilitate a lor. Locul copiilor cu dizabilități, în viziunea cadrelor didactice este în altă parte, deși nu întotdeauna este clar unde exact în altă parte. Pe de altă parte, cadrele didactice, educatorii din instituțiile-intrenat-speciale care sînt antrenați în activitățile cu copiii nu au avut însă parte de instruire specializată. În activitatea profesională, cadrele didactice

țin cont de părerea specialiștilor (defectologi) din instituția dată. În acest context menționăm că instruirea specializată pentru copiii cu deficiențe de auz este realizată de defectologi care, prin propria lor formare, nu au instruire specializată în acest domeniu. Chiar și cadrele didactice de sprijin, implicați în activitățile cu elevii cu dizabilități în școlile generale, au un statut profesional nedeterminat, prin acest statut fiindu-le atribuit un rol de subordonat. Ei nu sunt pregătiți să facă față cerințelor academice și specializate ale posturilor.

Respectarea drepturilor

Toți copiii, inclusiv copiii cu deficiențe de auz, au dreptul la respect privind identitatea, cultura și limba vorbită a acestora. Deficiența de auz deopotrivă este o parte a identității copilului, precum culoarea părului sau locul nașterii. Este absolut necesar ca problema Limbajului Semnelor să fie soluționată de către Guvernul Republicii Moldova, iar un Limbaj al Semnelor să fie instituit în Republica Moldova și recunoscut drept o limbă de instruire.

Legislația care garantează practici incluzive conține și garanția că copiii pot și participă activ în toate activitățile școlare și în procesele de luare a deciziilor. Copiii trebuie să fie capabili să-și exprime părerile, să fie auziți, iar opiniile lor să fie luate în considerație și acceptate. La dispoziție ar trebui puse și unele mecanisme de plângere sigure, accesibile și confidențiale .

În final, trebuie stabilite și proceduri clare care reflectă principiile drepturilor copilului. Cercetările internaționale demonstrează că în toate cazurile de îngrijire instituționalizată, copiii cu dizabilități sunt expuși unui înalt risc de violență corporală și sexuală. Deși vizitele realizate nu indică nici un tip de violare a drepturilor copilului privind pedeapsa corporală fie alt tip de violență, sau cazuri de violență la adresa copiilor, este alarmantă situația privind nivelul scăzut de supraveghere de către adulți a copiilor pe timp de noapte în fiecare dintre instituțiile vizitate.

Educația Incluzivă în R. Moldova poate fi conceptualizată și implementată doar dacă va exista un concept comprehensiv în domeniul educațional axat pe principiile internaționale care constituie fundamentul practicilor incluzive mondiale ce rezidă în respectarea principiilor drepturilor umane: *universalitatea și inalienabilitatea, unitatea, interdependența și intercorelarea, egalitatea și nediscriminarea, participarea și incluziunea, responsabilitatea și respectul față de litera legii.*

Astfel fiind perceput, sistemul de Educație Incluzivă în Republica Moldova trebuie:

- Să se bazeze pe responsabilitatea asumată a Ministerului Educației față de TOȚI elevii, având un set de directive ce urmează a fi aplicate în sistemul învățământului general (instituții generale educaționale), unde fiecare cadru didactic este responsabil de fiecare copil, spre deosebire de sistemele paralele în care responsabilitățile sunt fragmentate și pot fi ignorate cu ușurință.
- Să se bazeze pe principiul că educația este pentru TOȚI copiii, având scopul de a valorifica potențialul de învățare a fiecărui copil, *versus* unui set asumat de capacități cognitive.
- Să solicite revizuirea Curriculumului pentru a asigura o abordare cross curriculară, *versus* unei abordări care se axează pe progresele unor elevi și insuccesul altora.
- Să asigure participarea activă a fiecărui copil la propriul traseu de formare, implicare activă în cultura și managementul sistemului, *versus* axarea pe ierarhia experienței.
- Să ofere o abordare individualizată și diferențiată pentru fiecare elev, pornind de la convingerea că toți elevii pot avea succes, valorificând punctele forte ale fiecărui copil, dar și un Curriculum comun, *versus* o abordare bazată pe necesități presupuse.
- Formarea cadrelor didactice din sistemul general pe competențe necesare pentru satisfacerea nevoilor fiecărui copil, pentru lucrul în echipă; *versus* setului ierarhizat de roluri profesionale care nu sunt nici specializate, și nici axate pe colaborare.

Recomandările de mai jos au scopul de a oferi feedback constructiv instituțiilor vizitate în cadrul interviurilor. În multe cazuri vizitele au avut formatul unor schimburi de informații și o parte dintre recomandările de mai jos fuseseră deja discutate în cadrul interviurilor. Nu se face nici o recomandare instituțiilor rezidențiale speciale care sunt calificate drept neadevrate dezvoltări pozitive a sistemului de Educație Incluzivă. Din cauza interesului sporit al ME pentru rezultatul acestui studiu, multe recomandări pentru ME țin cont nu doar de ceea ce este calificat drept cele mai reușite practici realizate în țările vecine, dar includ și sugestiile făcute instituțiilor vizitate în studiu.

Ministerul Educației al Republicii Moldova

Planul de Lucru de Termen Scurt expus în continuare a fost analizat de reprezentanții Ministerului Educației în ședința din 14 aprilie 2014, ca parte a raportării rezultatelor preliminare, precum și a fost discutat cu d-na Valentina Chicu.

Planul de Lucru pe Termen Scurt

1. Instruirea unei echipe multidisciplinare de experți pentru realizarea unei evaluări complexe pe plan național a necesităților copiilor cu deficiențe de auz.
2. Realizarea unei evaluări a necesităților și resurselor existente în localitățile în care au fost identificați copii cu deficiențe de auz.
3. În baza rezultatelor evaluării complexe, elaborarea unui Plan Educațional Individualizat pentru fiecare copil, care ar include componentele educaționale, medicale și sociale.
4. Evaluarea și analiza resurselor umane specializate necesare pentru activitatea curentă a fiecărei instituții internat-speciale, precum și direcționarea resurselor financiare disponibile spre perfecționarea și asigurarea cu tehnologia necesară de asistență.
5. Examinarea posibilității de convertire a Școlii speciale nr.12 pentru copiii hipoacuzici și cu surditate tardivă, mun. Chișinău într-un Centru de Resurse pentru susținerea copiilor cu Deficiențe de Auz, care să colaboreze direct cu CRAP și SAP-uri;
6. Elaborarea unui Plan de termen scurt (maximum 2 ani) pentru lichidarea instituțiilor intrenat - speciale pentru copiii cu deficiențe de auz; instituirea unui moratoriu cu privire la noile admiteri în instituțiile internat - speciale. Acest Plan se recomandă a fi elaborat în parteneriat cu ministerele de resort.

Se recomandă ca Ministerul Educației, în colaborare cu alte ministere (grupuri de lucru interministeriale) să realizeze o revizuire și standardizare a limbajului mimico-gestual în conformitate cu standardele internaționale și cu Programul pentru Dezvoltarea Educației Incluzive pentru perioada 2011-2020. Este esențial ca în Republica Moldova să se utilizeze limbajul acceptat internațional, precum și să se asigure că toți angajații, copiii și părinții înțeleg conceptele definite prin termenii utilizați. În cadrul vizitelor, persoanele intervievate deseori menționau că utilizează o terminologie „*incorectă*” (de exemplu, integrare, *versus* incluziune) și erau conștiente de incorectitudinea terminologiei folosite – persoanele date pur și simplu utilizau terminologia acceptată în R. Moldova. Termenii utilizați cel mai des cu sens incorect sunt: *incluziune vs. integrare; incluziune parțială; logoped, surdolog vs. psihopedagog; cadru de*

sprijin vs. învățător pe educație specială. Din aceste considerente este necesară o unificarea aparatului de noțiuni și termeni în conformitate cu Standardele internaționale.

ME trebuie să examineze posibilitatea realizării unei cartografieri ample a necesităților și serviciilor (descrise anterior în Planul de Lucru pe Termen Scurt) pentru copiii cu dizabilități. Precum se poate observa din datele colectate, în majoritatea școlilor speciale vizitate cea mai mare parte a cheltuielilor o constituie plățile salariale ale angajaților. Se recomandă, de asemenea, examinarea posibilității de analiză a resurselor umane specializate existente, indispensabile în realizarea activităților curente în școală, și direcționarea resurselor financiare către servicii specializate și tehnologii necesare de asistență.

Asociația Copiilor Surzi din Moldova

Asociația Copiilor Surzi din Moldova, cu experiența și rețeaua sa amplă de parteneri în toată țara, ar putea investi în colaborarea mai strânsă cu un număr mai mare de părinți ai copiilor cu deficiențe de auz. După cum se menționează în acest raport, obstacolul cel mai mare pentru părinți este lipsa generală de cunoștințe cu privire la drepturilor lor și ale copiilor lor. Asociația are poziție privilegiată în susținerea dezvoltării Asociației Părinților la nivel local și raional.

Centrul Republican de Audiologie, Protezare Auditivă și Reabilitare Medico-Pedagogică

În colaborare strânsă cu ME, MMPSF, să dezvolte, promoveze, monitorizeze și să evalueze un sistem de Identificare Timpurie a Copiilor cu Deficiențe de Auz, axat pe un concept centrat pe copil și familie în cadrul tuturor intervențiilor. CAPARMP ar putea asigura diseminarea la nivel național a practicilor pozitive realizate în cadrul Centrului Republican al Mamei și Copilului, precum și instruirea profesioniștilor în domeniul sănătății, în conformitate cu necesitățile identificate de către grupul de lucru interministerial.

Serviciul de Asistență Psiho-Pedagogică (SAP)

Conform directivelor existente, SAPP-urile sunt entitățile primare ce colaborează cu școlile în problematica copiilor cu dizabilități. Astfel, este indispensabil ca angajații SAP-urilor să fie instruiți, pregătiți, înzestrați cu competențe de a realiza evaluări complexe ce ar produce recomandări pentru serviciile necesare. SAP-urile trebuie să fie dotate corespunzător, pentru a asigura colaborarea interministerială la nivel raional, pentru a asigura servicii de calitate înaltă pentru copiii cu dizabilități care să fie educați în familiile proprii și să frecventeze școlile de masă. Ulterior, SAP ar putea asigura și consolida propriile capacități în lucrul cu copiii cu dizabilități.

Pe termen scurt, SAP-urile trebuie să fie responsabile de asigurarea unui mecanism de colaborare dintre instituțiile rezidențiale speciale și cele generale și să asigure procesul de diseminare a cunoștințelor specifice între toți profesioniștii implicați.

Colaborarea inter-ministerială: Ministerul Sănătății, Ministerul Educației, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei

Specialiștii în domeniul sănătății constituie o parte esențială în procesul de evaluare menit să asigure servicii adecvate copiilor cu deficiențe de auz. Deși este esențială schimbarea paradigmei de la modelul medical la cel social, la fel de important este să fie asigurată implicarea specialiștilor din domeniul sănătății în mecanismele multidisciplinare pentru a satisface necesitățile copilului pe parcursul vieții. Excluderea medicilor din procesul de evaluare nu este o ripostă adecvată la schimbarea paradigmei. Trebuie dezvoltate mecanisme pentru un sistem viabil de agregare a datelor, pentru a asigura un schimb permanent de informație, dar și cu scopul de a atribui fiecărui profesionist responsabilitatea pentru porțiunea sa de expertiză. Astfel, este necesar de a asigura echipe de specialiști de la ME, MS și MMPSF calificați și cunoașterea serviciilor indispensabile pentru a realiza educația incluzivă și a aplica mecanismele disponibile de colaborare.

Cât privește implicarea agențiilor și donatorilor internaționali, inclusiv a ONG-urilor internaționale, esențial este de a asigura existența unui sistem de coordonare, pentru ca toate eforturile, fondurile și capacitățile tehnice să fie orientate spre realizarea unei cauze comune și pentru a exclude dublarea eforturilor Guvernului Republicii Moldova în implementarea unor programe paralele.

Universitatea Pedagogică de Stat Ion Creangă

Documentele cu privire la Educația Incluzivă, acceptate internațional (cum este Declarația de la Salamanca) sunt centrate pe afirmația că Educația Incluzivă nu este suplimentară la un sistem educațional existent, dar, mai curând, o transformare paradoxală ce implică reforma educațională la toate nivelele. Educația Incluzivă nu se bazează pe cadre didactice specializate, care suplinesc activitatea profesorilor la discipline generale, ci pe o profesie nouă (înnoită) ce își asumă responsabilitatea de a-i instrui pe toți copiii, în condiții incluzive, în colaborare cu un grup restrâns de profesioniști din diferite domenii de specializare. Astfel, sistemul de formare a cadrelor didactice din Republica Moldova trebuie să se conformeze directivelor guvernamentale, în concordanță cu Programul de Dezvoltare a Educației Incluzive și să asigure ca formarea profesională inițială și continuă să urmărească un singur scop.

Ministerul Sănătății al Republicii Moldova

Ministerul Sănătății are poziție privilegiată, datorită expertizei și practicilor sale reușite, pentru a asigura replicarea și durabilitatea pe plan național a sistemului de Intervenție Timpurie. Mai mult ca atât, deoarece profesioniștii în domeniul sănătății sunt, de regulă, primii care intră în contact cu copiii și familiile, ei ar trebuie să fie capabili să asigure manifestarea atitudinilor corecte, comunicarea informației precise, eliminarea concepțiilor greșite, și susținerea părinților în îngrijirea copiilor în propria familie.

Ministerul Sănătății trebuie să fie considerat partenerul esențial în grupul de lucru interministerial, vis-a-vis de copiii cu dizabilități, pentru a asigura existența și acordarea serviciilor specializate necesare, precum și examinarea semnalelor de risc pe parcursul vieții.

Asociația Surzilor din Moldova

Asociația Surzilor din Moldova trebuie să colaboreze cu Asociația Mondială a Surzilor în activitatea de pledoarie în cadrul Guvernului Republicii Moldova, cu scopul de a crea un Limbaj al Semnelor oficial.

Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă

Consiliul Național, mecanismul principal care decide asupra eligibilității copiilor și adulților cu deficiențe/ dizabilități pentru acordarea beneficiilor pentru dizabilitate, trebuie să asigure ca metodologia unui astfel de mecanism să fie una solidă, riguroasă și acceptată de standardele internaționale. Consiliul Național trebuie să fie parte din (și să solicite suport de la) grupul de lucru interministerial și să asigure ca întregul său personal să fie instruit și capabil să folosească CIF și CIF-CT cu scopul de a presta servicii în cele mai incluzive condiții posibile. Deși Consiliul Național nu este abilitat să propună recomandări pentru serviciile existente, aceasta trebuie să fie capabil de a solicita suport și consultanță de la alte ministere, pentru a asigura relevanța și eficacitatea recomandărilor.

Centrul Republican de Asistență Psiho-Pedagogică (CRAP)

Se recomandă examinarea posibilității de a crea o echipă multidisciplinară de profesioniști (ME, MS, MMPSF) care să fie capabili de a realiza evaluarea necesităților copiilor cu dizabilități (pe diverse categorii de specializare) la toate vârstele, cu scopul de a asigura medii incluzive în cadrul sistemului educațional. Se recomandă ca CRAP să fie Agenția care coordonează serviciile structurilor subordonate ME, care implică SAP-urile și autoritățile locale relevante în acest proces. O altă atribuție a Centrului Republican de Asistență Psiho-Pedagogică

o constituie realizarea instruirilor și dezvoltarea profesională a tuturor angajaților din educație, cu privire la necesitățile și capacitățile tuturor persoanelor instruite.

De asemenea, în condițiile fragmentării sistemului, CRAP ar putea deține rolul de coordonator în mecanismul de colaborare între ME, SAP-uri, autoritățile locale și școli.

Spectrul Acustic

Pe cât este de posibil și realizabil, acordarea serviciilor, în baza sistemului de tendere, pentru a asigura transparența procesului și acoperirea națională.

Ca și în cazurile altor studii de acest gen, multe dintre lecțiile învățate sunt relaționate la investigația calitativă.

În primul rând, majoritatea interviurilor au fost realizate cu șefii de direcții care nu neapărat sunt la curent cu impedimentele care există la nivel local. Prin urmare, este important de a repeta că acest raport este bazat pe informații oferite de persoanele intervievate, care probabil au oferit opiniile lor personale și nu o relatare veridică a unei priviri de ansamblu privind școala/instituția în care aceștea activează.

În al doilea rând, este important de avut în vedere că sistemul ierarhic de subordonare a profesioniștilor în Republica Moldova a fost extrem de bine delimitat, prin atribuții specifice de raportare și roluri de subordonare. Pentru a obține o ”imagine” deplină, ar fi fost oportun organizarea diferitor interviuri cu diferiți profesioniști din fiecare școală/instituție pentru a asigura triangularea informațiilor. Cu toate acestea, această activitate nu a fost posibil de realizat în cadrul limitărilor acestui studiu.

În al treilea rând, majoritatea datelor au fost colectate la fața locului, prin intermediul raportării orale, și în majoritatea cazurilor – colectate în format *hârtie și creion*. Este posibil că o metodologie mai riguroasă de colectare a datelor va produce rezultate diferite. Este recomandat ca rezultatele acestui studiu să fie diseminate atât individual persoanelor intervievate, dar și într-un grup mai larg, reprezentanților fiecărei școli/instituții vizitate. Studiul mai poate fi și printat și distribuit pe larg în rândurile profesioniștilor în școlile/instituțiile vizitate, la fel și printre părinți și familiile copiilor. Deoarece multe dintre persoanele intervievate au manifestat bunăvoință și disponibilitatea de a se angaja în discuțiile inter-sectoriale și/sau ale grupului de lucru inter-ministerial, ar fi util de a asigura ca constatările acestui studiu să fie puse la dispoziție tuturor părților interesate relevante și că A.O.Parteneriatele pentru Fiecare Copil sprijină Ministerul Educației în elaborarea unui Plan de Acțiune.

Annexă: Agenda vizitelor

Nr.	Denumirea instituției	Timp	Persoane responsabile
Joi, 03 Aprilie			
1.	Grădinița nr. 167, mun. Chișinău,	09.00-12.00	Izman Aliona, metodist
2.	Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă	14.00-16.00	Sochirca Ludmila, director
3.	Ministerul Educației	17.00-18.00	Chicu Valentina, șef Departament
Vineri, 04 Aprilie			
4.	Casa de copii Republicană pentru Copii Surzi, Bălți	10.00-17.00	Reaboi Valentina, director
Luni, 07 Aprilie			
5.	Școala- internat specială pentru copii surzi și hipoacuzici, or.Cahul	10.30-17.00	Apostu Olga, director
Marti, 08 Aprilie			
6.	Centrul Republican de Audiologie, Protezare Auditivă și Reabilitare Medico-Pedagogică	09.00-10.00	Chiaburu Angela, director
7.	Spectrul Acustic	10.00-11.00	Fulga Nicolae, specialist
8.	Universitatea Pedagogică de Stat Ion Creangă	12.30-13.30	Bodorin Cornelia, șef Catedră Racu Aurelia, Profesor, doctor habilitat
9.	Serviciul de Asistență Psihopedagogică, raionul Strășeni	15.00-16.00	Bictandirev Tatiana, șef SAP
Miercuri, 09 Aprilie			
10.	Liceul Vasile Vasilache, Chisinau	09.10-10.10	Povoroznic Maria, specialist principal, Direcția Educație Bălănel Vera, director
11.	Liceul Nicolae Sulac, Chisinau	11.30-12.30	Povoroznic Maria, specialist principal, Direcția Educație Ciobanu Ludmila, director
12.	Școala de Meserii pentru surzi și hipoacuzici din mun. Chișinău	13.00-14.30	Antoniou Maia, director
13.	Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică	15.30-16.45	Rusnac Virginia, director
Joi, 10 Aprilie			
14.	Asociația Surzilor din Republica Moldova	09.00-10.00	Peatenco Veaceslav, vice-președinte, presidente Asociația Surzilor din Republica Moldova Babici Natalia, manager, translator
15.	Ministerul Sănătății	15.00-16.00	Oleinic Lilia, consultant
Vineri, 11 Aprilie			
16.	Școala specială nr.12 pentru copiii hipoacuzici și cu surditate tardivă, mun. Chișinău	09.00-11.00	Rusu Nina, director
17.	Școala - internat specială pentru copii hipoacuzici s.Hîrbovăț, r. Călărași	12.30-15.30	Moraru Maria, director
Sâmbătă, 12 Aprilie			
18.	Asociația Copiilor Surzi din Moldova	09.00-13.00	Căpățici Veronica, director
Luni, 14 Aprilie			
19.	Ministerul Educației	12.00-14.00	Chicu Valentina, șef Departament
20.	Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei	15.00-16.00	Moraru Rodica, șef Secție
Marti, 17 Aprilie			
21.	Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei	16.00-17.00	Cușcă Vasile, șef Departament

Tabelul 3 – Agenda vizitelor